

compensatione, ea uti non potest, & solvere tenetur debitum suum. Qui iuravit se solvaturum debitum, non expresse cedens iuri compensationis, quia illius immemor, ea uti potest. num. 309.

91. Quæ hucusque dicta sunt, præcipue currunt de compensatione propria, applicari tamen possunt, proportionem servata, etiam in propriam compensationem spectant, licet proportionem servata, etiam propriam compensationem conveniant. Conditiones pro licito usu compensationis sunt sex. Prima. Quod non plus per compensationem auferatur, quam quod debitum erat. Secunda. Quod non fiat compensatio in bonis, quæ debitoris non sunt. Tertia. Quod debitum sit certum, & liquidum. Quarta. Quod compensatio non sit in damnum debitoris, vel alterius; videlicet quod non iterum solvere cogatur, aut remaneat in mala fide, aut alteri imputetur rei ablatio. Quinta. Quod compensatio non fiat, nisi pro re debita ex iustitia. Sexta. Quod occulta compensatio propria auctoritate non fiat, nisi quando debitum per interpellationem iudicis, aut alia via commode recuperari non possit; dummodo, absque scandalo, aut periculo infamiae propriæ, aut alterius prejudicio fiat. *Tract. 13. cap. 1. num. 310. &c.* Excommunicatio lata contra furtum committentes, non comprehendit eos, qui iusta compensatione utuntur. n. 314.

92. Famuli, & famulæ domesticæ non possunt occulte subripere heris suis, ad compendandum operam suam, quam majorem iudicant salario, quod recipiunt. Quare qui libera, & spontanea voluntate cum domino pacifcentur de mercede, aut stipendio inferiori eo quod debetur, eo quia supplex petiit quis recipi, in obsequium, quem dominus non reciperet: nequeunt taliter pacifcentes uti compensatione occulta. Ceterum cum absque pacto explicito obsequium suscipitur, illud cenetur iustum stipendium, quod lege, vel consuetudine taxatum est.

Si dominus tacite, vel expresse aliquod famulo promisit, & non præstatur, poterit famulus sibi occulte compendiare pro æstimatione ejus quod promissura fuerat: similiter si dominus occupat famulum alii horis, vel ministeris, quibus non tenetur. Denique si ex necessitate cum stipendio inferiori suum locavit obsequium, quia dominus amplius dare noluit, absque animo tamen condonandi id fecit, ne amitteret vitæ sustentationem; aut etiam si condonavit, fuit tamen pactum iniustum, & infra limites iusti stipendii, poterit per compensationem reduci ad æqualitatem. n. 315. 316. 317. Habens debitum certum, & creditum tantum probabile, licet aliarum conditiones non desint, compensatione uti nequit. Generaliter loquendo uti non licet compensatione, quando opinio debitoris, & creditoris sunt æque probabiles. In aliquibus tamen particularibus casibus; prout asserunt graves Doctores, cum æquali probabilitate uti licet; sicuti suo loco dicitur. In omnibus autem casibus, cum opinio probabiliori, quod res mihi debetur, compensatione uti possum; quod enim probabilis est, humano modo, & moraliter certum est. n. 319. 324.

C A P U T I V.

De contractibus.

§. I.

De contractibus in communi.

93. **C**ontractus alius est absolutus proprius, & perfectus, & hic definitur quod sit *Ulro, citroque obligatio*. Alius est imperfectus, improprius, & late sumptus, qui cum pacto coincidit: & est *conventio duorum, obligationem saltem in alterutro pariens*. *Tract. 14. cap. 1. num. 2.* Contractus perfecti, & absoluti dividuntur in nominatos, & innominatos. Innominati sunt qui proprio nomine ca-

rent.

rent; quorum sunt 4. species: *Do ut des: facio ut facias: facio ut des: do ut facias*. Contractus nominati sunt, quorum specifica ratio proprio nomine significatur; nam vel per contractum transferitur gratiose rei dominium, & tunc datur contractus imperfectus, ut *donatio, legatum &c.*: vel non gratiose, & tunc si transferatur rei dominium per pecuniam, erit *emptio*, & *venditio*: si rei pro re, datur *permutatio*, vel *mutuum*: si pecunia pro pecunia, erit *cambium*: si rei dominium non transferatur, sed tantum usufructus pro annua pensione, est *Emphytheusis*, vel *Feudum*: si tantum concedatur usus nudus rei non consumptibilis, sine pretio, est *commodatum*; si vero pro pretio, est *locatio*, & *conductio*. Ad enumeratos autem reducuntur omnes alii ab Auctoribus recentissimi. Verum de his tantum hic agendum est, quorum notitia propius ad Confessoriarum pertinet institutum, nempe: de emptione & venditione: de mutuo, & usura: de contractu societatis, de cambio, censu, ludo, promissione, donatione, testamentis, & ultimis voluntatibus. num. 3.

94. Contractus in communi sumptus est vel explicitus, & formalis; vel implicitus seu virtualis. Ille est, in quo duo, verbis, vel signis exprimentibus consensum in idem, conveniunt. Implicitus vero, in quo tantum, ex vi legis, vel consuetudinis datur conventio, ratione officii &c., ut inter Tutorem, & pupillum; & hic non est proprie contractus, sed quasi contractus. Dividitur quoque in lucrativum, & onerosum: nudum, & vestitum. Contractus lucrativus est, in quo nihil rependitur, ut promissio, donatio, legatum, commodatum: onerosus, in quo aliquid pro eo quod datur solvi debet, vel præstari, ut emptio &c. Nudus contractus, seu pactum est, quod omni firmitate caret, & in mera conventionione consistit: vestitus est contractus, cum aliquid addit, unde iure Civili, vel Canonico roboratur; ut si sit ex altera parte impletus: si accedat formula stipulationis, aut publi-

cum instrumentum. num. 4. Quatuor modis perficitur substantiaiter contractus: consensu quomodolibet expresse, determinata forma verborum, scriptura, & rei traditione. Rei traditione perficitur donatio, depositum, mutuum, commodatum, & pignus. num. 5. In contractibus, qui solo reciproco consensu perficiuntur, alter sine alterius consensu resilere non potest. In iis, qui scriptura perficiuntur non obligantur contrahentes ante illam, ea vero confecta, nequeunt sine mutuo consensu resilere. In iis vero, qui rei traditione perficiuntur, antequam res traditio potest alteruter resilere, non autem postea. Ceterum quia regula obligationis est contrahentium intentio, maxime in contractu explicata: si aliter conveniant, eorum intentioni standum est, & etiam consuetudinibus, & legibus municipalibus. num. 6. Solis signis externis, absque animo contrahendi, non perficitur contractus obligationem in conscientia inducens. n. 7.

95. Probabilis est omnes contractus, metu gravi celebratos, tam iure naturæ inspecto, quam positivo validos esse: exceptis aliquibus, qui iure positivo nulli sunt, si ex metu gravi procedant, nempe matrimonium, sponsalia, dotis promissio, & solutio, electio Prælati, auctoritas Tutorum, promissio vel traditio rerum Ecclesiasticarum, vota quæcunque, iurisdicchio, aut prorogatio iurisdictionis. *Tract. 14. cap. 1. num. 11. 12.* Licet iure naturæ, aut positivo, contractus ex metu gravi celebratus irritus non sit, est tamen irritabilis ex parte metum patientis, cui datur actio in foro externo, contra eum qui metum incussit, sive contractus fuerit lucrativus, sive onerosus. num. 13. Facto contractu ex metu iniusto dante causam illi, licet bona fide res transeat ad alium possessorem, ab eo qui metum passus est repeti potest. n. 15.

96. Dolus aliquando sumitur pro solertia, & sic est habitus ad *inveniendum de repente quod congruit*. Aliquando sumitur in malam partem, & est calliditas,

tas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, & decipiendum alterum adhibita. Calliditas est in animo: fallacia in verbis falsis: machinatio in verbis artificiosis ad decipiendum ordinatis. Dolus proprie dicitur quando calliditas, & fallacia est ex parte vendentis. Et quia dolus, & error æquo passu currunt; quod de uno dicitur, etiam de alio intelligendum est. Tract. 14. cap. 1. num. 17. Dolus, sive error est vel circa substantiam rei, vel circa accidentia. Circa substantiam est, si v. grat. Animum pro æquo emas: si contraxisti matrimonium cum Berta, putans contrahere cum Paula. Circa accidentia est, cum v. grat. volebas rem emere, sed non tali pretio: si contrahas matrimonium cum paupere, quam putas divitem; vel cum corrupta putas esse virginem. Rursus error, & dolus potest esse concomitans, & non dans causam contractui; quia etiam agnita veritate, adhuc fieret: vel antecedens & dans causam contractui: quia eo detecto non celebraretur contractus: & potest procedere a quolibet contrahentium, vel ab alio tertio. num. 18. Si dolus, vel error sit circa substantiam rei, a quocunque procedat, ex natura sua reddit contractum nullum, sive sit antecedens, sive concomitans. num. 19. Si non sit circa substantiam, & sit tantum concomitans, non dans causam contractui, validus est contractus, etiam si deceptio sit ultra dimidium: verum si deceptio sit ultra dimidium, contractus rescindibilis est ex parte decepti; cui datur actio pro foro externo. In foro autem conscientie debet contractus reduci ad æqualitatem, etiam si deceptio sit infra dimidium. n. 20. Si non sit circa substantiam, sed circa qualitates rei, det tamen causam contractui, probabilis est esse adhuc validum contractum: verum si ex natura sua rescindibilis est, rescindi debet ad beneplacitum ejus, qui deceptus est: n. 21. 22.

97. Condiciones contra substantiam contractus, tam matrimonium, quam omnes alios contractus, nullos & irri-

tos reddunt. Tract. 14. cap. 1. num. 23. Condiciones de futuro, (nam illæ quæ sunt de presenti, vel de præterito non sunt veræ condiciones,) aliæ sunt necessariz vel ex natura rei; ut si cras loqui orietur; vel ex suppositione decreti divini contrahentibus noti, ut si Antichristus venerit: Aliæ sunt generales, quæ omnibus insunt contractibus, ut si vixerimus &c. Aliæ impossibiles, vel ex natura rei, ut si terigenis cœlum digito; vel ex jure positivo, ut si pupillus absque Tutoris consensu contraxerit; vel ipso facto, ut si cum inope loquens dicas, si dederis mihi mille aureos; vel ex suppositione, ut si ei, cujus pater obiit, dicas, si vixerit pater tuus: Aliæ contingentes, quarum quedam honestæ sunt, & sine peccato impleri possunt; quedam vero turpes, quæ sine peccato impleri non possunt. n. 24.

98. Condiciones necessariz ex natura rei, aut ex suppositione decreti divini, non suspendunt contractum, sed eum absolutum relinquunt, & habentur pro impletis. Idem dicendum de conditionibus generalibus, nisi aliter ac omnibus contractibus insunt, contractui apponantur; ut contraho tecum si probaveris te consensum præbuisse. Tract. 14. cap. 1. num. 25. 26. Condiciones impossibiles, ut tales cognita, & serio appositæ irritum reddunt quemcumque contractum. At si non consistit de intentione contrahentis, an tali conditioni voluerit suum alligare consensum; tunc ipsa conditio impossibilis, pro foro interno, & externo ex speciali juris dispositione rejicitur tantum a matrimonio, a sponsalibus, & ultimis voluntatibus, & habetur pro non appolita: & idem dicendum de conditionibus turpibus; ideoque si quis contrahat sponsalia cum Berta sub conditione, si sui corporis copiam sibi fecerit, & non consistit de intentione, qua voluerit suum consensum tali conditioni alligare; judicandum est, eum absolute sponsalia contraxisse. num. 27. Verum condiciones turpes, & impossibiles, sive ex natura rei, sive ex suppositione, si ve physice, sive moraliter, quæ non possunt

possunt apponi absque peccato, adjectæ reliquis contrahibus, præter enumeratos, (si non consistat eas ex joco appositæ, & non serio,) eos in utroque foro nullos, & irritos relinquunt. num. 28. Contractus sub conditione contingenti de futuro licita, & honesta, ante, vel in ipso contractu apposita, suspenditur usque ad illius eventum; & statim ac conditio impletur, fit absolutus absque novo consensu, juxta probabiliorum sententiam, dummodo prior consensus non fuerit retractatus. num. 29. 30. Si conditio adjiciatur ut modus, seu tamquam onus contractui appositum, contractum non suspendit, sed absolutus evadit, cum onere tamen imposito, si sit de re licita; vel rejecto, si sit de re illicita. n. 31.

99. Triplex est obligatio: naturalis, civilis, & honoraria, seu antidora. Naturalis in contractu oritur ex justitia, & obligat sub gravi. Civilis est pro foro externo, in quo datur actio, & exceptio adversus obligatum in favorem alterius. Antidora obligat tantum ex fidelitate, & veritate, qua homines honorati solent verbum suum implere. Tract. 14. cap. 1. num. 32. Jure naturæ nemo ulu rationis carens, aut bonorum suorum liberam administrationem non habens, habilis est ad contrahendum. num. 33. Jure positivo prodigus, per sententiam judicis talis declaratus, inhabilis est ad contrahendum, etiam si ei interdicitur non sit bonorum administrator, vel assignatus Tutor. num. 34. Servus naturaliter obligari potest, minime tamen civiliter quoad servus est. num. 35. Princeps supremus cum suis subditis contrahere potest, & naturaliter obligari, non vero civiliter. Tutor, aut Curator, durante tutela, vel cura nequeunt cum pupillo, vel minore respective contrahere. num. 36. Executores testamentarii nequeunt res sui defuncti emere, nisi ex judicis auctoritate, vel coexecutoris consensu: & generaliter omnes administratores nequeunt emere res quas administrant, nec circa eas alium contractum habere. n. 37.

Part. I.

100. Tutor ille est, qui pupillo ad curam, & custodiam illius, & administrationem bonorum assignatur. Curator est, qui minori ad eundem finem adicitur. Pupillus est, qui pubertatem nactus non est: quæ in viris decimoquarto, in feminis duodecimo anno habetur. Minor est, qui pubertatem nactus est, sed 25. annum nondum implevit. Proximus pubertati mas dicitur, a 10. ad 14. annum: femina a 9. cum dimidia ad 12. Infans est, sive mas, sive femina ante 7. annum. Filiusfamilias ille dicitur, qui est sub patria potestate, antequam emancipetur. Res mobiles quæ servando servari possunt dicuntur illæ; quæ ultra triennium conservari possunt; ut pecunie gemmæ &c. Tract. 14. cap. 1. num. 38. Tam minor, quam pupillus etiam non proximus pubertati, & filiusfamilias, si sint dolique capaces, possunt naturaliter obligari pro promissionem, vel aliud pactum, de bonis quorum habent administrationem absolutam, ut sunt quæ a parentibus, vel Tutoribus iis dantur ad libitum expendenda, necnon bona castrensia, aut quasi castrensia. Poterit tamen uterque si læsus sit, uti beneficio restitutionis in integrum; & poterit pater, aut Tutor ante pubertatem tales contractus rescindere. num. 39. Minor, & pupillus, sive Tutorem seu Curatorem habeant, five non habeant, nec civiliter nec naturaliter obligari possunt de bonis immobilibus, vel mobilibus quæ servando servari possunt, nec ea alienare nisi ex justa causa, nempe ad solvenda debita, vel ob alimenta, & cum auctoritate Judicis: & alienatio aliter facta irrita est, & nulla, licet Tutoris aut Curatoris adfit consensus. n. 40.

101. Circa alia bona mobilia, quæ servando servari non possunt, minor, si Curator careat, potest & civiliter, & naturaliter obligari; sed si læsus sit, beneficio restitutionis in integrum uti potest: pupillus vero, etiam pubertati proximus, nequit civiliter obligari: potest tamen in proprium commodum sibi alterum obligare. Minor, & pupillus ha-

E e

ben-

restitutionis in integrum: Si rem magni momenti donavit, sine rationabili causa: Si læsus est in quasi contractu, quia v.g. lucrosam repudiavit hereditatem, vel damnosam acceptavit, vel partem deteriorem elegit. n. 76.

106. Minor beneficio restitutionis in integrum uti non potest: quando contractus prudenter celebratus fuit ab eo: quando contractum in minoritate initum, jam factus major ratificavit: si contractum juramento firmavit; dummodo vi, aut dolo non fuerit coactus jurare; quia tunc poterit juramenti relaxationem obtinere, & postea beneficio restitutionis uti: si fecit renunciationem bonorum, ante professionem, juxta formam Tridentini. Tract. 14. cap. 1. num. 77. Si res alienata fuit a minore contractu gratioso, restitui debent etiam omnes fructus percepti, deductis expensis. num. 78. Minor cui solutio legitime facta est, potest tuta conscientia uti beneficio restitutionis in integrum, & iterum repetere illam propter periculum fraudis, licet nulla fraus de facto detur. num. 79. Hoc beneficium conceditur etiam Ecclesiis, & aliis piis locis, ut Monasteriis, Hospitalibus &c. quæ sicut minores possunt restitui post 4. annos a celebrato contractu, & etiam ultra quadriennium si Ecclesia enormiter læsa sit ex contractu. Minime tamen convenit hoc privilegium Ecclesiasticis particulatibus, in suis privatis contractibus privato nomine factis. Conceditur etiam Reipublicæ, & cuivis oppido. Similiter supremis Principibus, quoad bona Principatus. Interdum etiam rudibus, ut rusticis, & mulieribus. Ac denique militibus, tempore quo sunt in bello. Absentibus vero causa Reipublicæ, conceditur tantum quoad prescriptionem, ne procedat contra ipsos. n. 80.

§. II.

De empione, & venditione.

107. *Emptio, & venditio est contractus, in quo de merce determinata, pro determinato pretio pacifcitur, duorumque consensu completur.* Tract. 14. cap. 2. num. 1. Traditio rei non est de essentia hujus contractus: verum si inter contractantes conveniatur ante ipsam venditionem de conscribenda scriptura, de retrahenda, de pretio solvendo, non perficitur contractus usque dum apposita conditiones implentur. n. 4. 5. Ante rei traditionem, dominium per empionem & venditionem non transfertur, sed emptor acquirit solum jus ad rem, etiam si pretium solutum sit. num. 6. Immo licet venditio perfecta sit quoad substantiam, & res tradita emptori, non transfertur in eum rei dominium, quousque solvat pretium, aut alio modo satisfaciat venditori, nimirum vel offerendo pretium, vel dando fidejussorem, aut pignus; nisi venditor illi fidat, & pretium pro soluto habeat. num. 7. Res in solidum vendita duobus emptoribus, si nulli tradita est, debetur priori emptori: si autem priori solum vendita erat, secundo vero etiam tradita fuit, secundo debetur, quia non solum jus ad rem per empionem, sed etiam jus in re, & dominium ejus per traditionem acquisivit. num. 8. Quod si primus emptor habeat ex jure privilegium, ut res empta, sine traditione transeat in ejus dominium, ut habent Ecclesiæ, loca pia & Civitates; etiam si secundo emptori tradita esset, debet emptori privilegio reddi; quia secundus per traditionem rei, obfistente alterius privilegio, dominium minime acquisivit. Idem dicendum de emptore cui res hypothecata erat in securitatem contractus. num. 9. Si aliquis ex emptoribus privilegiatus, vel secundus emptor, cui res tradita fuit, mala fide processerit, quia conscii prioris contractus rem emerant; poterit prior emptor ab illis rem evincere tanquam in fraudem

dem ipsius alienatam, sponte tamen priori emptori rem tradere non tenentur, nisi induxerint venditorem ad vendendum ipsi; si autem non fuerunt conscii prioris contractus, non poterit prior rem evincere, nisi ei debeat ex titulo oneroso, secundum vero ex titulo gratuito, eam possideat; Donatarius tamen rem reddere non tenetur, nisi emptor illam intra tempus a jure statutum exegerit. nu. 9.

108. Supposita venditione ita perfecta quoad substantiam, ut non sit liberum partibus resilire, & re tradita; licet pretium nondum solutum sit, dummodo tamen pro soluto habeatur; si res pereat, certum est apud omnes, ipsi emptori perire. Si res vendita, & nondum tradita determinata fuit in specie, ut dicunt Juriste, vel in individuo, ut dicunt Theologi, ut hic equus, hoc triticum horreum; hoc vini dolium &c., & vendita fuit ad corpus, sic dicendo: vendo tibi hoc vini dolium 30. argenteis: si pereat, vel effundatur, emptori perit, & effunditur. Si vero vendita fuit ad mensuram, dicendo: vendo tibi hoc vini dolium 3. argenteis pro qualibet mensura; si ante mensurationem perit, venditori perit; dummodo emptor non fuerit in mora, ne constituto tempore metiretur. Quando res vendita fuit in genere, non vero in specie, sive in individuo, ut si verb. grat. dicatur: vendo tibi tot mensuras tritici, tot oves &c. si pereat, venditori perit, emptorem retinente jus, non in aliquod determinatum individuum, sed ad genus, ut sibi aliunde suppleatur; nisi convenerint, ut oves de illo grege, qui postea perit, traderentur. Tract. 14. cap. 1. n. 11. 12. Licet rei indeterminata, & vendita ad mensuram, periculum quoad substantiam pertineat ad venditorem; augmentum tamen, vel decrementum pretii pertinet ad emptorem; ita ut si interim absque culpa venditoris fiat deterior, vel hat melior, emptori fiat; & si tempore traditionis decrevit in pretio, in damnum emptoris decrevisse censetur. n. 13.

109. Fructus rei venditæ pendentes

ab arboribus, (si contractus non dissolvatur,) secundum valorem, quem habent quando res venditur, certum est pertinere ad emptorem, etiam antequam tradatur res, & solvatur ab emptore pretium; quia fructus pendentes, tempore contractus sunt pars rei emptæ. Fructus rei ex ipsa proveniente post contractum, & post ipsius rei traditionem, si solum sit pretium, vel pro soluto habitum, vel ab emptore oblatum, vel data fidejusso, ex communi sententia pertinent ad emptorem. Immo etiam ante ipsius rei traditionem, & ante solutum pretium, et si emptor sit in mora solvendi, nec cautionem dederit; si res vendita sit ad corpus, probabilis est, tales fructus pertinere ad emptorem; quia æquum est ut rei fructus percipiat, qui eisdem rei periculum, juxta superiora dicta, in se suscepit. Tract. 14. cap. 2. num. 14. 15. 17. 18. Probabilis est non posse, absque peccato usuræ, venditorem pro dilatione solutionis pretii, fructus rei, vel interesse percipere, vel id in pactum deducere; nisi venditor, ratione dilationis prædictæ, aliquod damnum emergens, vel lucrum cessans patiat; nam dilatio solutionis æquiparatur mutuo. num. 19.

110. Quatuor modis dissolvi potest contractus. Primo. Si contractus celebratus fuit cum pacto adjectionis in diem, hoc modo: Vendo tibi domum hac lege, ut si intra annum alius meliorem conditionem obtulerit, domus sit inempta; vel cum pacto legis commissoriæ, ut: Vendo tibi domum, hac lege, quod si intra annum pretium non solvas, domus sit inempta, & nullus contractus: & uterque iste contractus celebrari potest verbis declarantibus contractum, ipso facto esse nullum, ut in præmissis exemplis; vel verbis declarantibus contractum dissolvendum, tempore designato; ut si dicatur: vendo tibi domum hac lege, ut si intra annum pretium non solvas, contractus ex tunc, seu completo anno dissolvatur. Secundo. Si celebretur contractus cum pacto

retroventionis, ut si dicas: do tibi pecunias pro domo, quam emo ea lege, ut quancumque reddas, domum tibi iterum vendam. Tertio. Si pœnitentia prioris contractus; & mutuo consensu rescindatur. Quarto. Si venditio facta sit sub conditione, & conditio non impletur. *Tract. 14. cap. 2. num. 21.*

111. Quando venditio celebrata fuit cum pacto adjectionis in diem, vel cum pacto legis commissoriae verbis directe, & diserte, contractum ipso facto nullum esse explicantibus, fructus medio tempore percepti, id est a die contractus, usque ad rei traditionem, & pretii solutionem, pertinent ad venditorem; venditio enim his pactis celebrata, ita se habet ac si celebrata non esset, ejusque dissolutio ad diem celebrationis retrotrahitur. Si vero verbis obliquis dicti contractus celebrantur, seu verbis declarantibus contractum dissolvendum, tempore designato, pertinent ad emptorem. *Tract. 14. cap. 2. n. 22.* Si cum pacto retroventionis contractus venditionis factus est, fructus medii temporis, scilicet a venditione ad retroventionem percepti, pertinent ad emptorem; percepti vero post retroventionem pertinent ad primum venditorem. Idem dicendum si venditio mutuo consensu dissolvatur. Sic etiam si rescindatur, quia emptor deceptus sit ultra dimidium iusti pretii. num. 23. Si venditio celebrata fuit, sub conditione, ea non impleta, fructus medii temporis spectant ad venditorem, etiam si res tradita sit emptori, quia venditio fuit nulla, & per traditionem rei acquisitum fuit tantum dominium conditionatum. Si vero impleta sit, pertinent ad emptorem; quia contractus sub conditione iniustus, ea impleta, retrotrahitur ad diem venditionis. Quod tamen intelligitur de conditione casuali pendente ab eventu fortuito; non vero de conditione potestativa, cujus adimpletio ab emptoris voluntate dependet: si hoc, vel illud feceris &c.; cum enim hæc imponatur ad sollicitandum emptorem, fructus que-

dios percipere non debet, ut citius moveatur ad adimplendum. n. 24. 25.

112. Omnes, quos sect. 99. & 100. licite, & valide contrahere posse diximus, etiam vendere, & emere valide, & licite possunt. Quare nec executores testamentorum res defuncti; nec Tutores, aut Curatores res pupillorum, vel minorum emere possunt. Insuper iudices, & eorum ministri in loco suæ jurisdictionis emere non possunt, sive per se, sive per interpositam personam, nisi necessaria ad usum quotidianum, *Tract. 14. cap. 2. n. 26.* Regulariter nemo invitus cogi potest vendere rem suam. Poterit tamen a publica potestate ad id cogi, si hoc expediat publico bono. num. 27. Generaliter omnia vendi possunt, quorum quis habet dominium, & liberam administrationem, & pretio æstimabilia sunt: nisi adsit specialis prohibitio, vel circumstantia venditionem invalidam, aut illicitam reddens. Quare omnia jura, actiones, & res materiales vendi, & emi possunt. Hæres institutus, hæreditatem nec in totum, nec in partem, vivente testatore ipso, vendere potest: & si ante mortem testatoris vendiderit, venditio ipsa irrita est, & nulla; insuper ipsa hæreditate privatur, & applicatur Fisco; si tamen testator ipse consentiat, & licita erit, & valida. Res publicæ ut forum, plateæ, &c. vendi non possunt a privata persona, etiam si venditio referatur in tempus quo hæc bona erunt private personæ: possunt tamen a Republica Rege, vel Principe vendi, dummodo absque notabili publico detrimento. n. 28. Res spirituales, vel spiritualibus annexæ qualiter vendi non possunt, dictum est. *Tract. 2. cap. 5. §. 3.*

113. Quæ alienis pecuniis quis proprio nomine emit, sua regulariter facit, earumque acquirit dominium: secus quæ emuntur pecuniis Ecclesiæ, pupilli, minoris, aut militis; hæc enim statim transeunt in dominium ejus, cujus pecuniis emuntur. *Tract. 14. cap. 2. n. 29.* Rei alienæ venditio valida est, non

qui-

quidem quoad translationem domini ipsius rei, quod venditor non habet, bene vero quoad translationem domini ipsius pecuniæ in venditorem, quam emptor alienare potest; tenetur tamen venditor de evizione, & ad reparanda damna inde emptori provenientia, si mala fide emptori rem ignorantem vendidit quod alienum erat: si autem bona fide vendat, id tantum tenetur restituere, in quo factus est ditior; nec damnus, aut interesse reparare tenetur; nec de evizione tenetur. Immo neque ad hæc tenetur, si ego sciens, & volens rem alienam ab eo emi, num. 30. Res ita ex se ad pravum usum determinatæ, ut sub bono, aut indifferenti usu cadere non possint, ut sunt maleficium, annuli quibus demonia sunt alligata, libelli infamatorii, &c. vendere est peccatum mortale: venditio tamen valida est, & pretium retineri potest. Res quæ possunt humanis usibus inservire, ut sunt quedam venena, quæ medicamentis utiliter admiscuntur, personis in malum non abuturi vendi possunt. Indifferentia ad bonum, & malum usum, licite vendi possunt. Si tamen venditor verosimiliter credat emptorem re indifferenti empta abuturum, peccabit eam illi vendendo, nisi iusta & rationabili causa ad talem venditionem moveatur; ut si absque proprio præiudicio non possit a venditione illa abstinere. n. 32. 33.

114. Triplex est per emptionem, & venditionem negotio. Prima est, qua venditur superfluum, & emitur necessarium. Secunda qua aliquod emitur, ut per industriam immutatum, ac melioratum carius vendatur. Tertia negotio proprie, & rigorose talis, & propria mercatorum est illa, qua rem aliquam comparamus eo animo, ut integram, & non mutatam vendendo lucrermur. Hic autem nomine emptionis, etiam permutatio venit. Prima & secunda negotiationis species nulli prohibita est. *Tract. 14. cap. 2. num. 34.* Negotio propria, & rigorosa non est ex natura sua, & intrinsece mala, sed

indifferens; ideoque potest fieri cum peccato mortali, cum veniali tantum, & etiam laudabiliter, & absque peccato. n. 35. Merito tamen ab Ecclesiis Clericis, omnibusque Religiosis sub gravibus pœnis excommunicationis, suspensionis sententiæ ferendæ, & aliis prohibita est. n. 36. 37. Sub hac prohibitione, & pœnis comprehenduntur omnes Clerici in Sacris constituti; & omnes Religiosi etiam nullo Ordine insigniti; & contrafacientes graviter peccant; non esset tamen mortale, si semel aut iterum Clericus, vel Monachus negotiaretur, dummodo sine scandalo, & negotio non sit turpis, aut in magna quantitate, nam qui uno, vel altero actu negotiatur, non dicitur negotiationem exercere. n. 38.

115. Licitum est Clericis, vel Monachis per alios negotiari, præbendo illis pecuniam, qua negotiatur, & postea lucrum dividendo: quod si fiat ex iusta, & rationabili causa, scilicet pro sui, suorumque sustentatione, nec erit peccatum veniale. *Tract. 14. cap. 2. num. 40.* Non licet Clericis uvas emere, ut per operarios conductos vinum faciant vendendum; aut lanas emere, ut pannos vendendos per operarios conductos efficiant; nec agros alienos conducere ad fructus vendendos: licet enim in his non detur negotiatio rigorosa, proprius tamen ad eam accedunt, & indecentiam præferunt. Licet Clericis, quæ ad proprios usus emerunt, qua opportunitate carius vendere, ut alia pro se viiore pretio emant; hoc enim non est emere animo carius vendendi. n. 42. Negotiatio, quæ per emptionem, & venditionem omnibus non Ecclesiasticis licita est, potest ex pluribus capitibus vitiosa, & peccaminosa evadere, nempe: ratione finis propter quem exercetur: modi quo exercetur: & materie, quæ vendi nequit: & temporis, aut loci prohibiti. n. 43.

116. Certum est licere mercatoribus, res in magna quantitate emere, antequam in Urbem invehantur, ut cum lucro eas vendant. Populum paratum sibi necessaria emere, prævenire merces in ma-

gna quantitate emendo, regulariter illicitum est, & tales mercatores tenentur, arbitrio prudentium damna refarcire. *Tract. 14. cap. 2. nu. 44.* Licitum tamen esset, (quod rarissime contingit,) si eas merces venderent communi pretio, quo eas vendunt alii negotiatores de longo alportantes; vel si talis emptio esset de mercibus non necessariis ad vitæ sustentationem, vel ad communem Reipublicæ statum, ut essent Pistraci, Simiæ, quidam mulierum ornatus, gemmæ, &c. De mercibus non necessariis, quibus tamen communitur cives utuntur, postquam cives emerint, quæ volebant, quod reliquum est poterunt dicti mercatores emere, ut ea pro opportunitate, minutatim cum moderato lucro vendant. *nu. 45.* Qui ex officio negotiantur, maxime si a Republica deputati sunt, possunt carius vendere quam emunt, & quam alii, qui hoc ex officio non habent, seclulo tamen monopolio: at nulli ex his merces carius vendere possunt, quam ipsæ valent, etiamsi carius; seu plus emerint; iustum autem pretium est, quod communiter currit, iuxta communem æstimationem. *num. 46. 47.* Jure positivo illicita est negotiatio emendi triticum, quando minus valet, ad illud postea carius vendendum: immo si in magna copia ematur, & supprimatur, est etiam jure nature illicitum. *48.*

117. *Monopolium est plurium in unum conspiratio, quando nimirum plures conveniunt de non vendenda aliqua merce, nisi tali pretio, vel illo quod ipsi pro libito assignant.* Quatuor sunt genera monopoliorum. Primum cum unus, duo, vel tres comunt merces omnes, aut majorem partem, ut ipsi solam eas posse vendant magno pretio, inducentes hæc via notabilem rerum penuriam, & raritatem. Secundum quando obtinetur a Principe privilegium, ut nullus alius possit talem vendere mercem. Tertium quando aliqui impediunt ne merces in civitatem invehantur, ut proprias carius vendant, quod in ementum, & Reipublicæ damnum vergit. Quartum

quando mercatores inter se conveniunt de mercibus vendendis determinato pretio ab ipsis constituto, & non alio: vel e converso emptores conveniunt de re tanti emenda, & non ultra. *Tract. 14. cap. 2. nu. 51.* De 1. monopoliorum genere dictum est sect. precedenti. Licitum est monopolium, quo quis ex justa causa obtinet a Principe privilegium, ut ipse, & non alius talis generis merces vendat. Si desit justa causa, (quæ semper adesse præsumitur, nisi de opposito constet,) illicitum est. *num. 52.* Tertium monopolii genus illicitum est, & contra iustitiam; & tales monopolæ ad restitutionem tenentur. Si ex exterarum mercium nimia introductione immineret damnum civibus, qui suas nullatenus vendere possent, tunc vi impediti possent illarum introductio. Si quis abique vi, fraude, vel dolo, sed tantum precibus, aut negotiatione impediret, ne copia mercium introduceretur in urbem, ut ipse suas commodius venderet, non peccaret contra iustitiam: immo nec contra charitatem, si ex justa causa suum lucrum intendere intra latitudinem justii pretii. *nu. 53.*

118. *Conventio inter venditores de non vendenda merce, nisi tali pretio, vel inter emptores de non emendo, nisi tali pretio illicita est, & jure positivo prohibita sub pena proscriptionis honorum, & perpetui exilii: & si conventio sit de vendenda merce supra iustum pretium, aut de emenda infra iustum, est insuper contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur.* *Tract. 14. cap. 2. n. 54.* Si autem abique vi, vel fraude conveniant de pretio intra latitudinem iustii, non peccant contra iustitiam, nec ad restitutionem tenentur. *nu. 56.* Jam factio monopolio, & introducto pretio injusto, ratione ejusdem, si aliquis alius non particeps monopolii suas merces illo pretio jam corrente vendat, probabilius est non peccare, licet non ignoret, tale pretium ex monopolio ortum fuisse. *nu. 57.* Ad hoc genus monopolii reducuntur alia, quæ sicut illud illicita sunt: ut cum artifices conveniunt, ne opus

ab

ab aliquo inceptum, ab alio perficiatur: cum operarii conveniunt de non locandis operibus suis, nisi tali pretio. Est etiam monopolium injustum cum aliqui spargunt rumorum falsum, vel literas confingunt dicentes talium mercium naves esse submersas, ut pretium augeant: & cum quis sub hasta vendens supponit fictos licitatores, ut pretium augeat; & omnes isti cum fraude procedentes ad restitutionem tenentur. *nu. 58.*

119. *Venditio cum pacto retrovenditionis fieri potest vel in favorem venditoris, ut cum imponitur onus emptori retrovendendi, dicendo v.g. Vendo tibi hunc equum cum pacto, ut quando ego voluero, vel tempore a me assignando, illum mihi revendas; & tunc minus valet, quam si abique illo onere venderetur. Vel in favorem emptoris, ut quando venditori onus imponitur redimendi, dicendo v. g. emo a te hunc equum cum pacto, ut quando ego voluero, vel tempore a me præfixo illum a me redimas; & tunc plus valet quam si abique tali onere emeretur. Quanta autem sit pretii diminutio, vel incrementum, arbitrio prudentium relinquunt, attentis circumstantiis. Vel in favorem utriusque, cum scilicet utrique libertas relinquuntur dissolvendi contractum si voluerit.* *Tract. 14. cap. 2. nu. 59.* Licitæ est venditio cum pacto retrovenditionis, quocunque ex his tribus modis. (licet res vendita cum pacto retrovenditionis in favorem venditoris, interim locetur venditori, & hoc in pactum deducatur,) si cum sequentibus conditionibus fiat. Prima conditio est: quod venditio fiat vero animo vendendi, & emendi, & non potius animo mutuandi; quia tunc esset usura palliata, qualis certe præsumitur, interveniente pacto redemptionis in favorem emptoris: Secunda quod pretium sit iustum, habita ratione gravaminis: Tertia quod non possit deduci in pactum ut res redimatur, vel revendatur plus quam valebit tempore retrovenditionis, seu redemptionis intra limites justii pretii: Quarta quod non deducatur in pactum, ut periculum,

Pars I.

aut commodum rei venditæ sit apud venditorem, nisi tantum pretii augeatur, vel minuitur, quantum tale periculum, vel commodum æstimatur; vel nisi supra contractum venditionis addatur contractus locationis: Quinta quod servetur identitas rei venditæ; ita quod si vacua venditur, vacua redimatur; si cum fructibus venditur, cum fructibus redimatur, nisi fructus vel fructus suppleantur. *n. 60.*

120. *Si Petrus vendat equum Paulo cum pacto ut post annum, hic revendat Petro; si Paulus interim equum vendat Francisco, Petrus non solum habet actionem personalem contra Paulum, propter damna & interesse, sed etiam actionem realem contra Francicum ad rem suam recuperandam, quæ ubique transeat, cum suo onere transeat.* *Tract. 14. cap. 2. num. 66.* *Contractus emptio-nis, & venditionis recipitur ejusdem rei, diverso pretio, qui vulgo dicitur contractus mohatra, contingit cum quis indigens pecunia, quam mutuatam habere nequit, accedit ad mercatorem, emit ab eo merces, credita pecunia, majore pretio, & statim eas ipsi, vel alteri villore pretio vendit, pumerata pecunia. Talis contractus præcipue apud aurifices invenitur, qui vasa aurea, vel argentea vendunt rigorofo pretio, eaque statim emunt, credita pecunia; solius auri, vel argenti, numerata pecunia. *num. 67.* Hi contractus valde periculosi sunt, & a Republica ablegandi: verum si fiant abique fraude, & pacto explicito, vel implicito retrovenditionis, & non excedantur limites justii pretii, liciti sunt. *n. 70.**

121. *Ille cui res vendenda traditur a domino, assignato pretio, non potest pretii incrementum sibi retinere, si forte plus eam vendat, sed debet totum domino reddere, si vel stipendium pro intermuncii munere recipiat, vel ratione famulatus ad id teneatur, vel abique mercede ad tale munus sponte se obtulit: quia pretii assignatio (nisi oppositum expresse, vel tacite dominus in-*

Ff

nuat

quo vilis emerunt; ne res vilioris pretio vendatur. Expresse autem Dominus pretii incrementum internumcio remittit, si dicat ei: vende rem hanc tanti, & si quid plus acceperis, tuum sit: tacite vero si rem ei, qui suus famulus non est, nullo assignato stipendio, vendendam committat; quia tunc pretii incrementum, dummodo non excedat æstimationem diligentie, & laboris, remittere censetur. Si internumcius rem plus vendat, quam sit justum pretium, illum excessum emptori restituere tenetur. Si rem propria industria melioratam, vel alibi ubi plus valeat, translata, internumcius ratione meliorationis, vel translationis plus vendat, quam a domino præscriptum fuit; poterit sibi incrementum retinere: & ideo si eam ante meliorationem, vel eodem loco non plus quam 10. vendere potuisset; melioratam vero, aut alibi translata 20. vendidit intra latitudinem justii pretii, illa 10. sibi poterit retinere. *Tract. 14. c. 2. n. 71. 72.*

122. Villicus cui dominus suus jubet frumentum vendere, juxta taxam, v. g. 20. eo tempore quo pretium currens est 25. si illud vendat pretio currenti 25. nequit illa quinque sibi retinere, nec domino tribuere, sed eis quibus venditio supra taxam facta est. Quia cum dominus currentis pretii notitiam haberet, censetur voluisse emptorum paupertati consulere. *Tract. 14. cap. 2. num. 73.* Si dominus internumcio præscribat pretium infimum, vel medium, & adhibita diligencia nullus inveniatur, qui plus dare velit; poterit idem internumcius, eo majore pretio, quo vendi potest, sibi emere, & illud reservare neque dum inveniatur qui plus solvat; & tunc illud incrementum, intra latitudinem justii pretii, sibi poterit retinere, nisi aliquo jure positivo ei talis emptio prohibita sit, ut est in Hispania, n. 75. Quod dictum est de venditione per internumcium, intelligendum est etiam de emptione. Ideoque non licet factoribus, quibus committitur emptio mercis pro veste, sibi retinere pretium,

quo vilis emerunt; nam ipsi incumbit adhibere diligentiam moralem, ut vilis emant; nec etiam id eis licet, ratione temporis, quod amittunt, si ipsi ad hoc se offerant, ut eis vestis constituenda committatur. Quod si adhibita diligencia, non inveniatur, qui mercem minori pretio quam v. gr. 10. vendere velit; mercator autem amicus factoris, intuitu amicitie, & ut eum alliciat ad frequentandam officinam, aliquid de eo pretio remittat, illud quidem absque injustitia sibi poterit retinere: sed infideliter munus suum obibit. n. 76.

123. Pretia rerum non accipiuntur secundum earum physicam considerationem, sed secundum moralem æstimationem, & quatenus necessaria sunt ad usus humanos. Hoc pretium morale, seu politicum duplex est: legitimum, & naturale. Legitimum est, quod per legem statutum est, vel a publica potestate taxatum: naturale vero, quod secundum rectam rationem justum judicatur, attentis omnibus circumstantiis rei, temporis, loci, ac personæ, & dividitur in infimum, medium, & supremum. Hæc autem latitudo justii pretii in rebus vilioribus minor est, in pretiosioribus vero, & rarioribus major. *Tract. 14. cap. 2. num. 77. &c.* Fallacis, & deceptionibus justii pretii, furtum est. Conventio autem facta de pretio, intra latitudinem justii, non potest qui infimo pretio vendidit, subtrahendo de merce, aut alio modo decipendo, trahere ad summum; nec qui summo pretio emit non potest decipere venditorem in numeratione pecunie, vel alio compensationis modo trahere ad infimum. n. 82. 83. Venditores mendacis, & perjuriis trahentes emptores ad summum pretium; & emptores mendacis, ac perjuriis trahentes venditores ad infimum regulariter non peccant contra justitiam, sed tantum peccato mendacii, vel perjuri; quia hæc sunt communia mendacia ementium, & vendentium, & si his fidem quis incaute præbeat, sibi imputet. n. 84.

124. Etiam absque fraude aliquid ultra justum pretium in venditione accipere, vel infra justum in emptione dare, injustitiam peccatum est, etiam si deceptio sit infra dimidium, & lædens ad restitutionem tenetur. Et hoc verum est, etiam si pars læsa, & lædens justum pretium ignoraverint; sed bona fide tanti valere putaverint; bona etenim fides tollit quidem peccatum, sed non aufert injustitiam contractus; ideoque cognita deceptione, tenetur qui læsit restituere excessum, si extet, vel id in quo factus est ditior. Durante autem bona fide datur locus præscriptioni. Si uterque contrahens sciat se ignorare pretium, & scientes se ignorare, nihilominus tanti convenient, validus erit contractus, etiam si postea eorum aliquis etiam in dimidio læsus appareat, nec datur obligatio restitutionis, quia censetur sibi invicem condonare. *Tract. 14. c. 2. n. 85. 88.* Potest venditor plus accipere pretii, quam res valet secundum se, si in ea vendenda privetur aliquo commodo, & utilitate; vel illa carendo, aliquid subeat incommodum, vel damnum, quia sub tali circumstantia lucrifessantis, vel damni emergentis plus valet, sed hoc solum licet, quando venditor sollicitatur ab emptore ut rem vendat, quam aliis venditurus non erat, & tunc venditor emptori causam, ob quam pretium auget, aperire debet. n. 89. Etiam ratione affectus singularis ad rem, potest venditor ipsam plus vendere; secundum rationabilem illius affectus æstimationem, n. 90.

125. Probabilis est, non licere venditori, quolibet magno pretio, vendere res non necessarias ad usum vite humanæ, vel ad communem convictum hominum, ut sunt Accipitres, gemmæ extraordinarii valoris, picture insignes, & hujusmodi; insuper quedam operum non necessariorum locationes, ut sunt cantus, saltationes, &c. sed debent vendi secundum æstimationem communem peritorum, attentis omnibus circumstantiis raritatis, pretiositatis, &c. *Tract. 14. cap. 2. n. 93.* Etiam pro rebus secundum

se vilibus ubi sunt in magna æstimatione, ut apud Indos Specula, Christalla, magnum pretium accipere licet; juxta æstimationem quam apud illos habent. nu. 94. Res quæ in publica subhastatione, vel per mediatores discurrunt per vicios venduntur, si pretium taxatum non habeant, vendi licet postquam, quantum absque fraude, & dolo possibile est; aderit autem fraus, si venditor celet defectus; si fictos emptores submittat; si cursor, seu proxeneta, ut vilius vendat, rem proponat cum pauci adfuerint emptores; si emptores conspirent ut monopolium faciant; si minis, aut precibus importunus arceantur, & probeantur emere volentes, & plus offerre parati; quas fraudes qui committunt tenentur restituere id, in quo supra vel infra justum pretium rem emerunt, vel venderunt. Si quis autem in subhastatione amicos roget, ne plus offerant, certa quadam quantitate, ut ipse justo pretio infimi tamen, vel mediocri rem habeat, minime peccat; licite enim industria uti potest. n. 95. 96.

126. Pretium naturale seu vulgare variari potest ex pluribus circumstantiis rerum, temporum, locorum, & personarum. Si res præsens vendatur, habenda est ratio temporis præsentis; si res futura vendatur, ut fructus venturi, pretium assignandum est, quod habebunt tempore traditionis. *Tract. 14. cap. 2. nu. 98.* Assignandum est pretium currens in loco ubi res traditur, non illud quod currit in loco, ubi sunt contrahentes, nisi venditor propriis expensis, & periculo se obliget ad eam tradendam ubi plus valet. num. 99. Etiam si mercator rem plus emerit, quam valet in loco ubi eam vendit, non potest eam plus vendere, quam sit pretium talis loci, etiam si in ea importanda multum infumaserit, & plura pericula subierit; si vero ubi vendenda est, nullam adhuc pretium vulgare præsumat, aut per legem taxatum sit, poterit in statuendo pretio labores, & expensas etiam extraordinarias computare, exclusis tamen expensis per ignorantiam, aut propter in-

fortunium factis: num. 100. Mercatores ratione officii, paulo plurius res vendere possunt quam alii, non tamen ultra id, quod lege taxatum est, vel communi estimatione fori inter illos prescriptum. Similiter quando plures emptores concurrunt, vel est penuria mercium, plurius possunt vendi, quam alias venderentur, servata tamen legis taxa, & usu communi fori; dummodo copia, vel inopia mercium non introducta fuerit iniqua conspiratione. n. 101. 102.

127. Rerum pretia decrescunt quando ultronee offeruntur, & in gratiam venditoris emuntur, maxime si emptori parum utiles sint; crescunt vero quando in gratiam emptoris venduntur. Ex sola necessitate particulari alicuius vendentis, aut ementis, pretia minuire, vel augere non licet; quia particularis necessitas non indicat mercis abundantiam, vel penuriam, aut paucitatem, vel pluralitatem emptorum, bene vero si necessitas sit communis rem vendendi; vel si dives rogatus, rem qua non indiget, emat a paupere in commodum ipsius pauperis. Si nulla interveniente necessitate vendat quis minore pretio, vel maiore emat; censetur excessum condonare. Tract. 14. cap. 2. num. 103. &c. Mercator praeferens magnam mercium copiam superventuram, vel jam sciat advenisse, & brevi in lucem proferendam, ex quo earum pretium valde descensurum sit, poterit licite, seclusa fraude, & dolo eas, quas habet pretio currente vendere, antequam minuat. Idem proportione servata dicendum de emptore sciente brevi tempore mercium pretium augendum. Similiter sciens a Magistratu, vel aliis viis monetarum valorem minuendum, poterit eas commutare, vel iis merces emere, aut debita solvere valore currente, antequam decrescat. Similiter dicendum de sciente legem a Principe latam, per quam pretium alicuius mercis taxatur, quae nondum publicata sit. Secus si quis mendacis, aut fictis epistolis rumorem spargat, abundantiam, seu penuriam brevi superventuram, ut sic emptores, sive vendi-

tores alliciat, & cum eorum damno merces emat, vel vendat; hoc enim injustum est. nu. 106. 107. Sciens merces, quam habet ex interno defectu brevi corrupturam, v. gr. equum propter occultam infirmitatem brevi moriturum, non potest licite eum, ut sanum vendere, licet infirmitas ab aliis ignoretur; nam mercis defectum intrinsicum revelare tenetur: secus vero extrinsecum, ex lege lata, superventura abundantia, &c. n. 109.

128. Legitimum pretium illud est, quod a lege, Principe, Magistratu, vel alio auctoritate habente statutum est, attentis circumstantiis occurrentibus abundantiae, vel penuriae, expensarum, & laborum, multitudinem, vel paucitatem emptorum, relicto mercatoribus moderato lucro. Taxa imposita semper praesumitur iusta, donec constiterit de opposito. Si procedat ex errore manifesto, falsa informatione, vel crassa ignorantia; si spe munerum, aut odio Superior inductus sit ad vilius, vel carius pretium assignandum, poterit merces, relicta taxa, vendi vulgari, & currenti pretio. Tract. 14. cap. 2. num. 110. Est in Principe, vel Republica potestas iustae rerum pretia determinandi. Taxam autem positam transgredi, est ex genere suo grave peccatum obligans ad restitutionem excessus. nu. 111. Rerum pretia determinantur, vel in favorem emptorum, vel in favorem venditorum, vel utriusque partis. In favorem emptorum est, cum praesigatur pretium, quod excedere non liceat: in favorem venditorum eum statuitur pretium, infra quod descendere non liceat: in favorem utriusque partis eum taxatur pretium, infra vel supra quod vendere, & emere prohibetur. Si venditor ex proprio beneficio velit vendere infra iustum, id quod detrahitur, condonare censetur. n. 114. Mercium taxa, variatis notabiliter circumstantiis, variari debet, ut iusta sit, & vim habeat obligandi in conscientia. Quare si lex taxavit pretium, tempore abundantiae, & non mutavit, tempore inopiae, vel e contra,

tra, non tenetur vendens pretium legitimum observare, sed potest pretio vulgari, & currente suas merces vendere. nu. 115. Quando omnes, aut major pars sciente Principe, & non puniente cum possit, taxam non servant, eius obligatio cessat. Ex permissione Rectorum non habentium facultatem dispensandi in lege, non excusantur ab injustitia taxam non servantes; immo ipsi quoque Rectores mortaliter peccant non servando, & ad restitutionem tenentur. nu. 116.

129. Legibus taxantibus pretia rerum, etiam ipsi Religiosi, & Ecclesiastici tenentur, & si contra faciant, mortaliter peccant, & ad restitutionem tenentur. Tract. 14. cap. 2. num. 117. 118. Si pretium vulgare supremum sit inferius pretio taxae, propter abundantiam, non licet iuxta taxam vendere; lex enim in favorem emptorum lata praescribit terminum, supra quod ascendere non licet, non tamen prohibet diminutionem iuxta fori estimationem. num. 122. Si pretium taxae sit inferius vulgari infimo, verius est talem taxam ex iusta causa praefixam servari debere; quia Princeps eam ponens respicit ad bonum commune: qui tamen praetermissa taxa venderet pretio vulgari, non esset obnoxius restitutioni; immo nec quilibet excessus supra taxam, gravis reputandus esset, sed ille tantum qui prudenter iudicio notabiliter laederet bonum commune, aut pauperum, secundum moralem estimationem. num. 124. Commutari potest una res cum alia, dummodo pretium legitimum alterius non excedat pretium legitimum antius: aut si res in quam fit commutatio non habeat pretium legitimum, dummodo pretium vulgare huius non excedat pretium legitimum alterius; quibus supposito poterit v. gr. vendens triticum, secundum taxam, onus imponere emptori, ut sibi oleum, vinum, &c. pretio legitimo, vendant, vel si non habeat legitimum, secundum pretium vulgare. num. 125.

130. Probabilis est, quod vendens pretio legitimo, seu taxato non possit

imponere onus emptori, ut pretium solvat in tali, vel tali pecunia. Tract. 14. cap. 2. num. 127. Merces notabiliter meliores intra eandem speciem, quam qua communitur solent, iuxta taxam vendi, licite possunt aliquo pretio supra taxam vendi: sicut enim triticum valde imperfectum, & vilius eo, quod communitur iuxta taxam venditur, nequit licite iuxta eam vendi, sed tantum pretii detrahi debet, quantum imperfectio aestimatur; sic e contra, triticum perfectius tantum supra taxam vendi potest, quantum commune triticum excedit in perfectione. num. 128. Potest meriti optima, & exquisita alia inferior admisceri etiam ex industria, & iuxta taxam vendi, dummodo per talem admixtionem non reddatur deterior ea, quae iuxta taxam vendi solet. Probabilis tamen est, non licere a quam vino immiscere; etiam si post mixtionem videatur esse ejusdem qualitatis cum eo, quod iuxta taxam venditur; quia per aquae mixtionem facilius corrumpitur, & ad plures effectus ineptum est. num. 130. An tempore magna sterilitatis obliget taxa imposita, tam pro affirmativa, quam pro negativa fiat opinio probabilis, & tuta in conscientia. n. 132.

131. Carius vendere praesice ob dilatam solutionem, & similiter vilius emere praesice, ob anticipatam solutionem est usura. Tract. 14. cap. 2. num. 130. Ratione lucris cessantis, aut damni emergentis licitum erit credita pecunia carius vendere, servatis tamen conditionibus pro mutuo assignandis sect. 152. debet autem titulus esse verus, & emptor de hoc admoneri. num. 141. Ad titulum damni emergentis reducuntur etiam expensae, & incommoda pro recuperando pretio subeunda, aut quae prudenter timeri debent. Si casu contingat plures expensae fieri, quam quae praesice fuerint, plus petendum non est quam fuerat conventio firmatum; sicut si accidat minores, aut nullas expensae fieri, nihil est de pretio detrahendum. Si culpa emptoris creverint expensae,

tempore solutionis eas ultra id quod erat in pactum deductum, emptor compensare tenetur. num. 142. Ratione etiam periculi amittendi pretium, vel in toto, vel in parte, poterit licite, qui credita pecunia vendit ascendere in pretio, usque ad æstimationem assicuracionis, quam illi debet emptor de solutione, dummodo periculum verum sit, & non falsæ innixum præsumptioni, & moveatur emptor de tali motivo. num. 144. Licetum est venditori merces vendere, credita pecunia v. gr. triticum, vinum &c. tradenda tempore præsentis, quo minus valent, pretio cariori, quod habebant tempore solutionis pecuniæ, si venditor ea servaturus erat usque ad illud tempus, & non aliter; debet tamen de hoc monere emptorem, & tantum minuere de hoc pretio, quanti æstimantur expensæ, quæ faciendæ essent in rei conservacione, & periculum eam amittendi. Poterit emptor licite emere, anticipata solutione, eo viliori pretio, quo res valitura erit, tempore traditionis ejusdem. nu. 146. 147. Certum est quod res quæ in magna quantitate simul venduntur, minore pretio vendi debent, quam si minutatim venderentur; sive venditio fiat credita, sive numerata pecunia, aut anticipata solutione. Res quæ in magna quantitate solent ad creditum vendi, quia aliter commode vix unquam vendi possunt, ut quando naves adventunt multis mercibus onustæ; vel quando res pretiosæ ad nundinas in magna quantitate portantur, dilata solutione carius vendere, quam numerata pecunia, illicitum non est, nec usura; quia communi praxi, & consuetudine introductum est, ut sic vendantur. Quando emuntur res magni momenti, quæ plures expensas requirunt, ut ad perfectionem deveniant, ad quas expensas faciendas solent anticipare venditores solutionem petere, (ut sit pro lanis in Hispania,) ob anticipatam solutionem vitium emi posse, absque usura labe, æque probabile est ac oppositum. n. 149. 151. 152.

132. Certum est, licere chirographum

crediti non liquidi, incerti, aut difficilis consecutionis, minoris emere, anticipata solutione: & potest esse tanta incertitudo, & arduitas quod valde timeat creditor, se nihil, aut non totum, aut non sine magnis molestiis, & sumptibus recuperatum, ita ut pro æstimatione periculi possit media, vel etiam quarta parte, aut minoris emi: & hoc procedit etiamsi ementi facile sit, & absque expensis possit creditum recuperare, dummodo in communi æstimatione, si prædictum creditum venale exponeretur, non nisi tanti valerent: quod enim ipse emptor facilius, & sine molestiis, & expensis possit debitum recuperare, ejus industria, & fortunæ adscribendum est. *Tract. 14. cap. 2. num. 155. 156.* Quando difficultas, vel periculum non provenit ex culpa debitoris, sed ex incertitudine debiti, impotentia solvendi, aut ex aliquo alio capite, poterit etiam ipse debitor illud minoris emere: secus si ex ejus culpa proveniat. Hinc injustitiam committunt ministri publici, quibus incumbit Regio nomine stipendia solvere, &c. quando ipsi causæ sunt difficultatum, & malitiose retardant solutionem: neque possunt licite talia credita minoris emere. Idem dicendum de quibuscunque aliis ministris, seu depositariis privatorum. nu. 157. 158. Quando debitum est certum, liquidum, & facilis solutionis, adhuc posse minoris emi. docent plures graves Doctores: vera nihilominus est sententia, talem emptorem ut injustam & iniquam condemnans. n. 159. 160.

133. Generalis regula est, quod si res vendenda habet vitium occultum ipsi emptori damnosum, tenetur venditor, etiam non interrogatus, tale vitium emptori manifestare: quod si non manifestet, tenetur restituere excessum pretii, si plus recepit quam valet, & damna ex tali contractu emptori ovenientia resarcire. *Tract. 14. cap. 2. nu. 163.* Si venditor dixit emptori, se nolle tenere de vitio occulto, quod vere ignorabat, non tenetur de eo in utroque foro, etiamsi postea vitium appar-

dam-

dummodo pretium justum fuerit, attentis circumstantiis, & æstimatione periculi, quod in emptorem rejicit. At si venditor defectum occultum noverat, etiamsi dicat se nolle tenere de vitio occultis, in utroque foro tenetur: & advertunt communiter Doctores, non excusari a restitutione venditorem vendentem v. gr. equum furiosum, etiamsi dicat: vendo tibi hunc equum pro cæco, claudo, furioso, & omnibus vitiiis affecto; quia ex modo loquendi defectum magis occultat. num. 166. Si emptor non interroget de vitio rei, non tenetur venditor vitium manifestare, dummodo pro eo vitio tantum de pretio detrahatur, quantum oportet. n. 167. Si venditor res publice venales exponat, non occultando artificiose earum vitia, poterit non interrogatus ipsa non manifestare, dummodo res, non obstante vitio, utiles sint ad fines ordinarios, & communiter occurrentes, & de pretio minuat quantum debet pro tali vitio. n. 169.

134. Triplex vitium in re vendenda inveniri potest: primo in substantia, ut si argentum pro auro vendatur, vitrum pro gemma, vinum aqua mixtum pro puro &c. secundo in quantitate, ut si mensuris deficientibus venditor utatur: tertio in qualitate, ut si animal infirmum pro sano quis vendat, pannum adustum, vel male textum pro non tali, rem hypothecam pro libera. Si defectus sit circa substantiam, tenetur venditor illum manifestare; & si occultetur, irritum reddit contractum. Si venditor ex ignorantia venderet rem sanam pro corrupta, gemmam pro vitro; vel putet rem valere v. gr. 10. quæ valet 30. tenetur emptor errorem advertens rei bonitatem venditori manifestare, ejusque valorem indicare: vel si non adfuit dolus, nec interrogatus fuit de mercis bonitate, & valore, satis erit si det pro ea pretium infirmum, intra latitudinem justi. Quod si tam venditor, quam emptor rei valorem ignorent, & uterque casu se committere vult, poterit emptor, pro posse minuere pretium, venditor vero illud

augere, quin postea cognito errore, & rei valore, sibi restituere teneatur, quia sibi condonare censentur. *Tract. 14. cap. 2. n. 170. 171.*

135. Qui sciens emeret pro flammò verum argentum, vel pro 10. quod scit valere 30. etiamsi interroget venditorem an sibi remittat, si quid amplius valet, & ille annuat, omnino restituere tenetur id in quo alium deceptit: Idemque vice-versa de venditore dicendum. *Tract. 14. cap. 2. num. 172.* Non est illicitum pro una re aliam vendere æque, aut fere æque utilem ad emptoris intantum, seu ut solent Pharmacopole, dare quid pro quo, dummodo tantum in pretio descendatur, quanti illa res quæ datur minus valet. num. 174. Non peccat qui mensura utitur diminuta, ut justum rei pretium consequatur, alias non consecuturus, ut cum pretium fuit infra valorem rei taxatum, vel cum per monopolium convenerunt emptores, ne justum pretium offerant. num. 175. Vitium rei manifestum circa qualitatem, ut si equus esset monoculus, non tenetur venditor emptori declarare. Si venditori confiter, emptorem ob imperitiam vitium non cognoscere, tenetur in conscientia illud aperire, ac si esset occultum. n. 176.

J. III.

De mutuo, & usura.

136. *Mutuum est contradus, in quo traditur res usu consumptibilis quoad dominium, & usum sub obligatione postmodum similem in specie reddendi.* *Tract. 14. cap. 3. num. 1.* Est ex illis contradibus, qui quoad substantiam traditione, perficiuntur. Etiam de nummis, signis, lapidibus; & hujusmodi potest dari mutuum, quia licet physice non consumantur; ita tamen desunt esse alienantis, ac si in rerum natura non essent. Res quæ redditur debet esse non solum ejusdem speciei, sed etiam in bonitate, & quantitate æqualis: non tamen tenetur mutuatarius statim reddere, sed tan-

tum

tum quando a mutante interpellatus fuerit, si terminus non sit præfixus; mutuans autem non debet statim petere, quia sic mutuum non proficiet. num. 2. 3. 4. Quod mutuo traditur alicui Oppido, Ecclesiæ, aut loco pio, non tenentur hæc loca restituere, nisi mutuans petat, mutatam pecuniam &c. conversam esse in utilitatem illorum. Hoc privilegio gaudent etiam minores, & pupilli, quorum Tutor, seu Curator aliquid mutuo accepit. Si Prælati nomine Capituli, de ejus consensu; Prætor, seu Gubernator nomine Civitatis scientibus, & consentientibus Senatoribus mutuum acceperunt, reddendum erit, licet creditor probare non possit conversum esse in Conventus, seu Civitatis utilitatem, dummodo ad restitutionem necessaria non sit alienatio rei immobilis, tunc enim reddendum non erit, nisi creditor probet conversum fuisse in utilitatem illorum. n. 56.

137. Si pecunia data fuerit in mutuum filiis, aut filiabus non habentibus bona castrensis, aut quasi castrensis, & qui non credebantur sui juris, & hoc absque expresso, vel tacito consensu parentum, saltem in foro externo, immo satis probabiliter etiam in foro interno eam ipsi reddere non tenentur, nec ante nec post mortem parentum, nec etiam eorum fideiussores: Quod privilegium concessum fuit in odium feneratorum, & favorem parentum, ne filii ære alieno gravati machinarent mortem parentibus; & huic privilegio cedere non possunt; quod si cedant, adhuc possunt uti exceptione Macedoniana. Tenetur filius reddere non obstante Macedoniana, si mutuum fuit, non in pecunia, sed in aliis rebus: si habeat bona castrensis, aut quasi castrensis: si credebatur sui juris. Denique tenetur reddere saltem post mortem patris, si juravit se redditurum; actionem tamen habebit ad repetendum datum; immo & juramentum relaxari poterit, ne lex Macedoniana reddatur inutilis. Præterea tenetur filius reddere, non obstante Macedoniana, quando mutuo accepit, quæ a patre erat accepturus verb. grat. ad

emendos libros, vestem &c.; vel si de consensu patris, aut eo sciente, & non contradicente; vel si conversa fuerit pecunia in utilitatem parentis; item si mutuum datum fuerit filio nobili: aut si filius præpositus erat alicui negotiationi, & ejus causa mutuum accepit, nisi expressè a patre prohibitus fuisset: aut si solitus erat pater pecuniam a filiis mutuo acceptam solvere; quia in his præsumitur pater in mutuum consentire. Si datum fuit mutuum filio militi tempore belli, tenetur ipse, vel ejus parentes solvere, sine Macedoniana exceptione. Item tenetur filius reddere si post mortem patris mutuum expressè, vel tacite approbaverit, ut approbare censetur, si partem mutui solvat. Tenetur denique filii reddere, si mutuum acceptum in specie, aut in æquivalenti apud eos perleverit; non quidem ratione contractus mutui, sed rei alienæ. Tract. 14. cap. 3. num. 7. 8. 9. In casibus in quibus licet filio uti exceptione Macedoniana, satis probabile est manere deobligatum a solutione etiam in foro interno. n. 10.

138. Usura prout hic sumitur, est *lucrum immediate ex mutuo proveniens*. Tract. 14. cap. 3. num. 11. Alia est propria, cum scilicet aliquid ut debitum ex justitia, ratione mutui ultra capitale a mutuuario solvendum exigatur; alia impropria, & palliata, quæ sub alterius contractus nomine palliatur, & legitur, de qua §. præced. Rursus alia est *mentalis, alia realis*. *Mentalis* est qua intenditur, ex vi mutui aliquid pretio æstimabile consequi supra sortem, tamquam debitum, quod aliàs non erat debitum, licet exterius per pactum, aut conventionem non exprimat. *Realis* est, qua tale lucrum de facto recipitur, vel de eo recipiendo explicite, vel implicite convenitur. Est prava, & illicita necum jure positivo, sed etiam naturali. num. 13. 15. Aliquid supra sortem exigere licitum esse, si mutuans se obliget ad non repetendum mutuum usque ad certum tempus, est propositio damnata ab Alexandro VII. nam de

natura mutui est quod non repetatur per aliquod tempus. num. 24. si per multum tempus se obliget mutuans ad non repetendum, licitum erit aliquid exigere, non præcise ratione majoris temporis, & obligatione non repetendi: (nam & hoc esset usura;) sed quia qui sic se obligat, se exponit periculo non solum lucri cessantis, & damni emergentis, sed etiam plurium aliorum incommodorum, cum moraliter impossibile sit, quod per multum tempus non occurrant mutuanti necessitates, & occasiones utendi dictis pecuniis, etiam pro actibus liberalitatis, gratitudinis, & similibus. n. 26.

139. Usurarius pure mentalis peccat quidem mortaliter ob animum pravam, sed non est obnoxius restitutioni. Tract. 14. cap. 3. num. 29. Si usura mentalis sit conjuncta cum actu exteriori, sed sine pacto explicito, vel implicito, (per quod distinguitur a reali, ad quam hujusmodi pactum requiritur;) tum ex parte mutuantis cum animo recipiendi aliquid pro mutuo, tum ex parte mutuarii habentis animum dandi aliquid pro mutuo, tenetur mutuans restituere tale lucrum. Si animus usurarius solum sit ex parte mutuarii, quia ipse dat lucrum ut pretium mutui; cum tamen mutuans credat, sibi ex liberalitate donari; solum tenebitur restituere id in quo factus est ditior, quando sibi innotuerit mutuarii animus usurarius. Si e contra usurarius animus sit tantum ex parte mutuantis, mutuarius autem intendat dare gratis, & ex liberalitate id, quod mutuans recipit animo usurario; tunc mutuans quoque ignorat animum mutuarii, restituere tenetur; a qua obligatione, cognitio ejus animo, liberatur. n. 30. Si mutuarius lucrum ex gratitudine donet, & mutuans dubitet, quo animo dederit non potest illud retinere, si cum tali dubio accepit. At possunt dari tales circumstantiæ, ut moraliter certum credatur, omnibus perspectis, gratis donare; quod regulariter credi potest, si mutuans nullo modo indicavit, se aliquid

velle, & mutuarius non sit iliberalis, nec tristitiam aut molestiam dando patitur. nu. 31.

140. Intentio interna, desiderium, seu spes lucri erogandi a mutuuario, tanquam debiti ex justitia, constituit usuram mentalem; non vero intentio, desiderium, vel spes lucri, seu muneris a manu, lingua, vel obsequio gratis, ex benevolentia, & absque obligatione præstandi. Tract. 14. cap. 3. nu. 32. Non est motivum sufficiens ad arguendam usuram mentalem, quod quis non mutualet, si crederet mutuarium ingratum fore; sicuti non est timor qui vadit ad chorum propter distributiones, aliàs non iturus. Lucrum petere propter mutuum, non tanquam quid debitum ex justitia, sed ex benevolentia, & gratitudine minime licet, & est usura, prout ex propositione damnata ab Innocentio XL. dicitur. num. 34. Si mutuarius nullo præcedente pacto, vel animo dandi uti debicum ex justitia, det aliquid supra sortem, timens se nisi id præstet, non amplius recepturum mutuum cum indigebit, vel ne videatur, aut vocetur ingratus; si vero gratis donet, licet aliquo modo involuntarius, quia eo timore motus, non erit usura, & consequenter nulla erit culpa id recipere, dummodo nec ex parte mutuantis detur animus recipiendi tanquam debitum ex justitia. Attamen cum rarissime in mutuatorio præsumi possit vera donatio, hoc valde periculosum erit, & in praxi minime admittendum. n. 36.

141. Faciens bona fide contractum usurarium, quem poterat aliter sine usuræ labe conficere, probabilis est non posse, cognito errore, lucrum illud retinere, intendendo reducere contractum ad limites justis: E.G. quis ratione mutui exigit bona fide aliquid supra sortem, quod poterat exigere, ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, aut per triplicem contractum societatis, non potest licite lucrum illud retinere, etiam si cognita usura intendat retinere aliquo ex illis justis titulis, nisi contrahentes intendant contrahe omni modo

do iusto quo possunt; vel saltem virtua-
liter vi propositi antecedentis, de nun-
quam contrahendo, nisi iusto modo, aut
implicite intendendo contrahere eo mo-
do quo contrahunt viri pii, & periti.
Tract. 14. cap. 3. n. 40.

142. Ex liberali donatione posse mu-
tuantem aliquid supra fortem a mutua-
tario accipere certum est. Tract. 14. cap.
3. num. 41. Non præsumitur liberalis
donatio, si mutuans, licet non pete-
rit aliquid supra fortem, signa tamen
dedit, quibus insinuavit se ex mutuo
velle lucrum accipere immediate, ut
pretium, seu debitum ex iustitia: nec
quando mutuatarius liberalis esse non
solet: nec quando mutuatarius petit
mutuum, ut subveniat suæ inopie: ne-
que si minus detur ante fortis solutio-
nem, quia præsumitur dari ob pro-
rogationem solutionis; neque quando mun-
dus datur mutuanti, qui nunquam so-
let sine usuris mutuari. nu. 42. E con-
tra præsumi potest liberalis donatio,
quoties mutuatarius sua sponte aliquid
offert supra fortem; quando nempe dans
mutuum, nec directe, nec indirecte il-
lud petiit, nec signa volendi dedit; nec
ulla alia apparet ex prædictis præsum-
ptionibus in contrarium, quæ præpon-
deret. Si donatio liberalis ipsius mu-
tuatarii, scripto firmetur, non relin-
quitur locus oppositis conjecturis; nisi
constet in fraudem usurarum talia scri-
psisse, quia scilicet alio modo, non
posset mutuum invenire. n. 43.

143. Si res aliqua fructifera tradatur
in pignus pro mutuo, v. gr. domus,
prædium, equus &c. Si interim do-
mus, vel equus locetur, prædium co-
latur, fructus, seu pensiones locationis
nequeunt licite a mutuante percipi su-
pra fortem, nisi accedat iustus titulus
lucris cessantis, aut damni emergentis,
aut gratuita donationis, vel penæ con-
ventionalis, de qua infra sect. 151. sed
vel computandi sunt in fortem, vel res-
tituendi, deductis tamen expensis, &
æstimatione laboris: immo non tantum
teneatur mutuans restituere fructus, quos
collegit, sed etiam eos qui ex ipsius

culpa lata minime percepti sunt, juxta
æstimationem spei deductis expensis.
n. 45. 46.

144. In contractu mutui per se illi-
citurum est, & irritum pactum legis com-
missoriae, quo inter mutuantes, & mu-
tuatarium convenitur, quod si mutua-
tarius, tempore præfixo mutuum non
solvat, pignus amittat; & hoc propter
præsumptionem usuræ. Secus si tale pi-
gnus non plus valeat quam mutuum;
aut si in pactum deducatur, quod non
præstita solutione, tempore præfixo,
iusto pretio venditum censetur, & quod
superest mutuatario reddatur. Tract. 14.
cap. 3. num. 47. 48. Potest gener fru-
ctus pignoris dotalis percipere, non ob
dilationem dotis, sed ut partem dotis
superadditam capitali ad sublevanda o-
nera matrimonii, si pignus absolute tra-
datur, aut cum dos constituitur promit-
tatur, etiam si tales fructus excedant
onera matrimonii: eorum autem, licet
pars dotis sint, erit maritus administra-
tor, & dominus. At si pignus dotale
expresse concessum sit in securitatem do-
tis promissæ, aut concedatur, dote iam
constituta, & genero ad onera matri-
monii iam obligato, aut locer se obli-
gavit ad alimenta præstanda, & ge-
nerum cum uxore, & liberis domi
retinendum, aut se ad hæc præstanda
obtulit, non poterit gener tales fructus
percipere, aut sibi retinere, nisi ra-
tione lucris cessantis, aut damni emer-
gentis. num. 50. 51. 52.

145. Quicumque pro mutuo ex pacto
tacito, vel expresso, ac proinde ut
debitum ex iustitia munus quocumque
accipit, vel onus imponit pretio æsti-
mabile; peccat contra iustitiam, & u-
suram committit, licebit tamen exige-
re, quæ pecunia minime menturan-
tur; & ideo poterit in pactum deduci
pro mutuo, benevolentia, seu amicitia,
non enim est pecunia æstimabilis. Po-
terit etiam exigi id quod alias debitum
erat ex iustitia, vel ex charitate, aut
religione; quare in pactum deduci po-
tessit, ut mutuatarius solvat quod alias
debebat, supposito tamen quod debi-

tum sit certum, & liquidum: quod
cesset ab iniqua vexatione: quod con-
donet privatam vindictam, non tamen
vindictam, vel satisfactionem per pu-
blicam potestatem sumendam: quod pro-
ximo graviter indigenti succurrat: quod
votum adimpleat, &c. Tract. 14. cap. 3.
nu. 53. 54. 55. 56.

146. Officium, vel beneficium pete-
re, vel in pactum deducere sub obliga-
tione iustitiæ pro mutuo, est usura; se-
cus si tantum sub obligatione antidora-
li, amicitia, liberalitatis, vel gratitu-
dinis; verum ab huiusmodi pactis om-
nino abstinendum, quia est specula-
tive, & fortassis etiam practice in ali-
quo casu raro; usuraria, & simoniaca
non sint; tamen illis frequenter pallian-
tur usure, & simoniæ. Si petatur of-
ficium seculariter ut pretium mutui,
& sub obligatione iustitiæ, etiam si digno
conferatur, & fructus operas non exced-
ant, erit usura; valida tamen erit
collatio, sed reddere tenetur usurarius
collatori officium, si resignatio facien-
da sit in manibus ipsius collatoris, si
vero facienda sit in manibus alterius,
sufficiet tribuere collatori quantum, bo-
ni viri arbitrio, æstimatur illa libertas,
qua privatus fuit. Si rationabiliter præ-
sumatur collatorem nolle eum obligare
ad reliquendum officium, ut frequenter
fit, poterit illud retinere. Tract. 14.
cap. 3. num. 58. 59. Committitur pec-
catum usuræ, & simoniæ, si in mu-
tuo fiat pactum de conferendo beneficio
Ecclesiastico mutuatori. Est insuper u-
sura mutare cum pacto, ut alius præ-
stet munus ab obsequio, a lingua, vel
a manu. n. 60.

147. Mutuare cum pacto ut mutua-
tarius statim remittat aliquid aliud,
quod non sit ei magis damnosum, non est
usura; ut si dicas do tibi pecuniam mu-
tuam, cum hoc ut statim mihi remu-
tes frumentum, oleum, &c. Mutua-
re cum pacto remittendi quotiescunque
alter indigerit, dummodo etiam mu-
tans equali obligatione se obstringat
mutuandi, quoties mutuatarius indige-
rit, non est usura. Quod si mutua-

rius remutuando majus incommodum pas-
surus sit, proculdubio eum ad hoc obli-
gare erit usura, Tract. 14. cap. 3. num.
61. 62. Contractus usurarius est, obli-
gare mutuatarium ex vi mutui imme-
diate obligatione civili, ut in posterum
remittet, ut in suo molendino molat,
ut ex sua officina iusto pretio emat, ut
suas operas illi iusto pretio locet, &c.
nam obligatio ad hæc est pretio æsti-
mabilis; & idem dicendum si obligetur ad
quodcumque aliud, quod ex gratitudine
præstare teneretur: mutuanti tamen
sperare licet mutuatarium, ea ex grati-
tudine, & benevolentia præstiturum.
Igitur generaliter semper usura est quo-
tiescunque pro mutuo imponitur mu-
tuatorio obligatio aliqua, onus, aut
gravamen pretio æstimabile. num. 63. 64.
65. 66.

148. Mutuum dare cum pacto quod
eadem res numero, mensura, & quan-
titate, qua mutuata est reddatur, si
æque dubium sit, an tempore solutio-
nis pluri, vel minoris sit valitura, li-
citurum est, sive eam servaturus esses,
usque ad illud tempus, sive non; quia
par est utriusque conditio; cum uter-
que tam damno, quam lucro exponatur.
Si rem mutuam servaturus eras
usque ad tempus, quo certe, vel proba-
bilis creditur augendum esse valorem,
poteris licite in pactum deducere, ut
cum eo incremento reddatur, detra-
cta æstimatione laboris, periculi, &c.
in ea conservanda; quia tunc datur ius-
tus titulus lucris cessantis; dummodo
non obliges mutuatarium ad non sol-
vendum, nisi eo tempore, quo pluri
valitura creditur. Non est usura triticum
vetus mutuare, ut novum reddatur, si
nec novum sit melius, nec vetus deterius.
Tract. 14. cap. 3. num. 67. Etiam si
mutuatarium liberum relinquis, ut sol-
vat quando voluerit, sive mutuum fit
in pecunia, sive in aliis rebus, verius
est usuram esse, si in pactum deducatur,
quod eadem omnino res in specie,
pondere, numero, & mensura reddatur,
si tempore solutionis pluri creditur va-
litura, quando usque ad illud tempus

